

Destanlar ve Halk Hikâyelerinde Yaşlılık İmgesinin Klişe ve Stereotip Açısından Temsilleri¹

Representations of the Image of Old Age in Terms of Stereotype and Stereotype in Epics and Folk Tales

Alev Öztürk Merdin²

Öz

Halk hikâyeleri ve destanlar; bir toplumun kültürel değerlerini, inançlarını, dünya görüşünü ve toplumsal yapısını yansıtan anlatılardır. Bu anlatılarda farklı karakterler ve imgeler aracılığıyla insan ilişkileri, hayatın evrensel gerçekleri ve toplumsal normlar ele alınır. Yaşlılık imgesi de bu anlatılarda sıklıkla kullanılan ve belirli kalıplar etrafında şekillenen önemli bir temadır. Genellikle bilgelik, deneyim ve manevi güçle ilişkilendirilen bu kavram, halk hikâyeleri ve destan gibi sözlü anlatılarda belli klişe ve stereotiplere bağlı olarak temsil edilebilmektedir. Araştırmada metin merkezli bir yaklaşım ile örneklem olarak seçilen halk hikâyeleri ve destan metinleri üzerinden yaşlılık imgesinin nasıl yapılandırıldığı ve bu imgelerin anlatı metinlerine katkısı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada yaşlı karakterlerin özellikleri, işlevleri ve sembolik anlamları üzerinde durularak bu karakterlerin klişeleşmiş ve stereotip temsillerinin kültürel ve toplumsal bağlamda nasıl yorumlanabileceği tartışılmaktadır. Bu bağlamda çalışma; yaşlılık algısı, yaşlılara biçilen roller ve toplumdaki konumları gibi konulara da değinerek halk anlatılarının yaşlılık imgesinin şekillenmesindeki rolünü disiplinlerarası bir yaklaşımla ele almayı hedeflemiştir.

Anahtar sözcükler: destan, halk hikâyesi, yaşlılık, stereotip, klişe.

Abstract

Folk tales and epics are narratives that reflect the cultural values, beliefs, worldview and social structure of a society. In these narratives, human relations, universal realities of life and social norms are addressed through different characters and images. The image of old age is an important theme frequently used in these narratives and shaped around certain patterns. This concept, which is usually

¹ Bu çalışma, "Geleneksel Kültürde Yaşlı ve Yaşlılık : Kırşehir Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Öğr. Gör. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türk Dili Bölümü Kırşehir, alevmerdin@ahievran.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6957-4913.

* Geliş tarihi/Received: 10.10.2024 - Kabul tarihi/Accepted: 28.11.2024

associated with wisdom, experience and spiritual strength, can be represented in oral narratives such as folk tales and epics depending on certain stereotypes and stereotypes. In this study, with a text-centered approach, it will be tried to evaluate how the image of old age is structured through folk tales and epic texts selected as a sample and how these images contribute to narrative texts. The study will focus on the characteristics, functions and symbolic meanings of elderly characters and discuss how the stereotypical and stereotypical representations of these characters can be interpreted in a cultural and social context. In this context, the study will address the role of folk narratives in shaping the image of old age by touching upon issues such as the perception of old age, the roles assigned to the elderly and their position in society.

Keywords: epic, folk tales, old age, stereotype, cliché.

Giriş

Küresel ölçekte toplumlar, yaşlı yetişkin nüfusunun artışıyla belirginleşen demografik dönüşümler yaşamaya devam ettikçe yaşlanan nüfusların kültürlerini ve deneyimlerini anlamak giderek daha önemli hale gelmektedir. Yaşlanan nüfusların beraberinde getirdiği zorluklar ve fırsatlar, araştırmacıların ve uygulayıcıların yaşlanma deneyiminin çok boyutlu doğasını incelemesiyle birlikte kapsamlı araştırmaların konusu olmuştur (Council, 1988). Antropolojik çalışmalar, yaşlanmanın kültürel boyutlarına dair önemli bilgiler sunarak farklı toplumlarda yaşlılık deneyiminin nasıl algılandığı ve yaşandığı konusundaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymuştur. Demografik değişkenlerin iyileştirilmesi, disiplinler arası yaşlanma araştırmalarından elde edilen bulguların entegre edilmesi ve etkili doküman tasarımı ve iletişim stratejileri geliştirilmesi bu alandaki önemli adımlar olarak kabul edilmektedir. Nitekim küresel nüfusun yaşlanmaya devam etmesiyle birlikte yaşlı yetişkinlerin kültürlerini ve deneyimlerini derinlemesine anlamak, onların ihtiyaçlarını karşılayan ve refahlarını destekleyen politika,

program ve hizmetlerin şekillendirilmesinde kritik bir rol oynayacaktır (Miller, 2020: 643). Dünya genelinde yaşlı nüfusun önemli ölçüde artması, yaşlılığın kültürel açıdan incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Yaşlılık olgusu, çok disiplinli bir inceleme alanıdır. Yaşlılığı bütüncül bir şekilde inceleyen bilim dalı olan gerontoloji, yaşlanma sürecinin fiziksel, kültürel ve kronolojik boyutlarını ele alarak yaşlılığın kültürel unsurlarla etkileşimini vurgulamaktadır (Kalınkara: 2011: 11; Tufan, 2003: 51). Nitekim küresel nüfusun yaşlanmaya devam etmesi yaşlı yetişkinlerin kültürlerini ve deneyimlerini daha derinlemesine incelenmesini de gerekli kılmaktadır. Bu anlayış, yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan ve refahlarını destekleyen politika, program ve hizmetlerin şekillendirilmesinde kritik bir rol oynayacaktır. Kültürel ve sosyolojik çalışmalar, yaşlılığın nasıl temsil edildiği ve toplumların yaşlı bireylere yönelik algılarını ve tutumlarının aktarılması ve kültürel kodların çözümlenmesi açısından önemlidir.

Yaşlı bireyler, toplumsal hafızanın canlı taşıyıcıları olarak, kültürel değerlerin ve geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında hayati bir rol oynarlar. Yaşlı bireyler, toplumsal sürekliliğin sağlanmasında önemli bir köprü vazifesi görür. Sözlü kültürün ve sözlü kültürel aktarımın yaygın olduğu toplumlarda, yaşlıların bilgi birikimi ve deneyimleri, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından oldukça önemli veriler taşımaktadır. Mircea Eliade'nin de vurguladığı gibi [Eliade, 1990: 123], birçok geleneksel toplumda yaşlılar, kurumların kurucuları, geleneklerin koruyucuları ve toplumsal düzenin garantörleri olarak kabul

edilirler. Bu nedenle, yaşlılar, arkaik toplumların manevi önderleri ve bilgelik kaynakları olarak saygı görür. Yaşlı bireylerin toplum içindeki statüsü ve algılanış biçimi, diğer bireylerin onlara yönelik tutumları ve davranışlarıyla yakından ilişkilidir. Yaşlılara gösterilen saygı ve değer, bir toplumun kültürel olgunluğunun ve insanlık değerlerine verdiği önemin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda, yaşlıların kültürel belleğin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasındaki rolleri, toplumsal ve kültürel süreklilik açısından büyük önem taşımaktadır. Yaşlılık, halkbilimi disiplini açısından önemli bir araştırma alanıdır. İnsanın maddi ve manevi tüm değerlerini konu edinen halk bilimi, insan yaşamının son evresi olarak değerlendirilen yaşlılık dönemine bağlı kültürel verileri de incelemelidir. Halkbilimi araştırmacıları için yaşlı bireyler, kültür aktarıcıları konumundadır. Geçmişte edindikleri deneyimleri toplum içinde ve ulusal düzeyde paylaşarak bilginin geleneğe dönüşmesini sağlayan en etkili kişilerdir. Yaşlılıkla birlikte meydana gelen değişimler, kültürel bir alanı oluşturur. Nesilden nesile aktarılan kültürel imgeler, yaşlı bireylerin bakış açılarıyla değerlendirilerek yansıtılmalıdır (Öztürk Merdin, 2021:44).

Türk kültüründe, "yaşlı" ve "yaşlılık" kavramlarını ifade etmek için tarih boyunca çeşitli terimler kullanılmıştır. Bu zengin terminolojinin gelişimi, Türklerin yaşam biçimlerinin ve dünya görüşlerinin zaman içindeki değişim ve gelişimine bağlanabilir. Yaşlılığın saygıdeğer ve öğretici bir dönem olarak kabul edilmesi, yaşlılıkla ilgili terimlerin çeşitlenmesine zemin hazırlamıştır. Türkler, kültürel etkileşim içinde buldukları diğer topluluklardan da

yaşlılık ve yaşlı bireyleri ifade eden birçok kelimeyi günlük yaşamlarına dâhil etmişlerdir (Öztürk Merdin, 2021: 35).

Yaşlılık imgesi, tarihsel süreç boyunca toplumsal ve birleştirici bir görev üstlenmiştir. Yaşlı bireyler, deneyim ve bilgelikleriyle toplumun değerli üyeleri olarak kabul edilip kültürel aktarımda önemli bir konumda yer almıştır (Doğan, 2014: 99; Yıldız Altın, 2021). Aile içindeki hiyerarşik yapı içerisinde yaşlılara evin başköşesinde yer verilmesi, el öpme geleneği ve karar verme mekanizmalarında söz sahibi olmaları, onlara atfedilen değeri gösterir. Yaşlılar, anneanne/babaanne ve dede gibi ailevi rollerle özdeşleştirilerek kuşaklar arası bağın korunmasına katkı sağlamaktadır. Uygur Türkleri'nde yaşlılara "kutluluk" ve "tuğluk" gibi sıfatların verilmesi, onların manevi önemini ve gelenekteki yerini ön plana çıkarmaktadır (Yakut, 2002: 423). Göktürk kitabelerinde atalara saygı ve onların öğütlerine uyma teması, yaşlılığın toplumsal düzenin devamlılığı açısından taşıdığı önemi yansıtmaktadır. Ayrıca Göktürkler'de hem hükümdara hem de eşine "bilge" unvanının verilmesi, toplumsal cinsiyet rollerine bakılmaksızın yaşlılığa verilen değeri göstermektedir (Erkul, 2002: 90). Yaşlılığa dair bu olumlu algılar zaman içinde bazı kalıplaşmış düşünceler ve klişeleri de oluşturmaktadır. Bu klişeler, yaşlı bireylerin bireysel farklılıklarını ikinci plana atıp onları tek tip bir kategoriye indirgeyebilir veya olumsuz bir imaj yaratabilir. Bu hususta "klişe" kavramını ele almak, yaşlılık algısının karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu anlamak açısından önemlidir.

Klişeler; sözcükler, düşünceler, duygular, jestler ve eylemler

gibi çeşitli insan ifade biçimlerinin geleneksel ve tekrarlayan kalıplarıdır. Toplumsal yaşamda sürekli tekrarlanmaları nedeniyle ilk ortaya çıktıkları zamanki özgünlüklerini ve etki güçlerini yitirirler. Başka bir deyişle klişeler, aşırı kullanımdan dolayı etkisini kaybetmiş, kalıplaşmış ifadelerdir. Önceki kuşakların deneyimlerini, gözlemlerini ve inançlarını yansıtan klişeler, başlangıçta özgün ve yaratıcı olsalar da uzun süreli ve yoğun kullanımları sonucu eskimekte ve yıpranmaktadır (Zijderveld, 2010: 29). Dolayısıyla klişeler; geçmiş toplumların bilgi birikimini taşımalarına rağmen aşırı tekrar nedeniyle etkisizleşmiş ve kalıplaşmış ifadeler olarak değerlendirilebilir.

Stereotipler; toplumun düşünce biçimlerini, inançlarını ve ideolojilerini yansıtan kalıplaşmış düşüncelerdir. "Katı" ve "nitelik" anlamına gelen kelimelerin birleşiminden oluşan stereotip kavramı, zihindeki kalıplaşmış imgeleri ifade etmek için Walter Lippmann tarafından kullanılmıştır (Bilgin, 2003: 367; Lippmann'a göre stereotipler, zihnimizdeki basitleştirilmiş imgelerden oluşur ve gerçek dünya ile bu imgeler arasında bir bağlantı vardır. Lippmann, bireylerin ait oldukları grubun düşüncelerini benimsediğini ve bir bireyi tanımadan önce onu kalıplarına göre algıladığını savunur (Kabadayı, 2009: 163; Bilgin 2007: 129), Lippmann'ın stereotip tanımını nesnelere, mekânlardan, olaylardan, kültürel eserlerden ve kişilere atfedilen özelliklere kadar geniş bir yelpazede ele aldığını belirtir.

Sosyal bilimler alanında stereotip, belirli bir toplumsal gruba atfedilen basmakalıp inançlar kümesi olarak tanımlanır. Bu inançlar,

bireyleri kategorize eden ve karar verme süreçlerini kolaylaştıran bilişsel şemalar işlevi görür. Ancak bu şemalar genellikle hatalı ve yanıltıcıdır. Stereotipler, bireylerin karmaşıklığını ve çeşitliliğini göz ardı ederek onları basitleştirilmiş ve genelleştirilmiş kategorilere indirger. Bilgin (2003: 367) stereotipleri bireyler, gruplar veya topluluklar hakkında temeli olmayan kanaatler olarak tanımlar. Berger (2012: 165) ise stereotipleri, belirli gruplara mensup insanların nasıl olduğu konusunda aşırı basitleştirilmiş inançlar ve paylaşılan imgeler olarak ele alır. Kartarı (2006: 215) bu imgeleri çevreyi anlamamızı ve hayatı kolaylaştırmamızı sağlayan ancak kalıplaşmış düşünceler olarak nitelendirir. Stereotipler, insanları kategorilere ayırır ve ön yargılı düşüncelere yol açar. Kısacası stereotipler, kültürel yapıların etkisiyle oluşan ve bireylerin dünyayı algılama biçimlerini şekillendiren kalıplaşmış düşüncelerdir (Kaçar, 2022:685). "Kalıp yargı" olarak tanımlanan stereotipler, ötekini yüzeysel bir şekilde algılama eğiliminden doğar ve genellikle olumsuz düşünceleri çağırıştırır. Stereotiplerin oluşumu; kategorileştirme, basitleştirme, genelleme ve karıştırma gibi dört aşamada gerçekleşir. Bu süreç, bir grubun diğerini dışarıdan gözlemlemesiyle başlar ve gözlemci grup, dışlanan grubun özelliklerine dair basitleştirilmiş yargılar üretir. Bu basitleştirilmiş özellikler daha sonra genelleştirilerek dışlanan grubun tüm üyelerine atfedilir. Bireyler, kendi ait oldukları toplumsal gruplar hakkında da stereotipler geliştirebilir. Bu tür stereotipler, "oto-stereotip" olarak adlandırılırken diğer gruplara yönelik stereotipler ise "hetero-stereotip" olarak adlandırılır. Oto-stereotipler ve hetero-stereotipler

farklıdır ve farklı değerlendirme yaklaşımları gerektirir (Bedin, 2023: 189).

Folklorik ürünler, bir topluluğun kimlik bilincini oluşturmasında önemli bir rol oynar. Bu ürünler; topluluğun değerlerini, inançlarını, geleneklerini ve tarihini yansıtır. Folklorik ürünler aracılığıyla, bireyler kendi kültürel kimlikleriyle bağlantı kurar ve topluluğa aidiyet duygusu geliştirir. Kalıplaşmış imgeler ve stereotipler, her ne kadar olumsuz çağrışımlar taşısa da folklorik ürünlerde kullanıldıklarında topluluğun kimlik bilincini güçlendirebilir. Bu imgeler, topluluğun ortak değerlerini ve tarihini temsil edebilir ve bireylerin ortak bir kimlik etrafında birleşmelerine yardımcı olabilir. Bu nedenle folklorik ürünlerin araştırılması ve korunması, bir topluluğun kültürel mirasının ve kimlik bilincinin korunması açısından büyük önem taşır.

Folklorik bir geleneğin oluşumu ve icadı, imgelerden oluşan bir temele dayanır. İmgeler, belirli bir toplumun kültürel boyutunda önemli bir rol oynar . Bir imge, sadece bireysel bir yorum değil kolektif bilinci şekillendirebilecek bir unsur olarak kabul edilir. Dolayısıyla sadece bireyin iç dünyasını yansıtmakla kalmaz aynı zamanda toplumun genel eğilimlerini de ortaya koyar. Bu nedenle imgeler, edebi unsurların yanı sıra kültürel, toplumsal ve psikolojik unsurların etkileşimiyle oluşan yapılardır (Ulağlı, 2018: 18-22). İmgeler, klişeler ve stereotipler arasında önemli bir ilişki vardır. İmgeler, zaman içinde tekrarlandıkça ve yaygınlaştıkça klişelere dönüşebilir. Klişeler, aşırı kullanılan ve orijinal anlamlarını yitiren imgelerdir. Stereotipler ise belirli bir gruba atfedilen basitleştirilmiş

ve genelleştirilmiş imgelerdir. Bu imgeler genellikle olumsuz ve önyargılıdır.

İmgelerin klişelere ve stereotiplere dönüşmesi, kültürel ve toplumsal süreçlerin bir sonucudur. Toplumda yaygın olarak kabul gören imgeler, zamanla klişeleşebilir ve belirli gruplar hakkında olumsuz stereotiplerin oluşmasına neden olabilir. Bu nedenle imgelerin kullanımında dikkatli olunması ve klişelere ve stereotiplere dönüşmelerine izin verilmemesi önemlidir.

Her toplum, folklorik kültürünü canlı tutmak için değerlerini ve geleneklerini dönemsel olarak günceller (Aktulum, 2013: 9). Bu güncellemeler genellikle kültürler arası etkileşimlerle gerçekleşir ve daha zengin ve işlevsel geleneklerin ortaya çıkmasını sağlar. Bu zenginleşmiş folklor, bireylerin kültürel mirasları ve benzersizlikleri hakkında farkındalıklarını artırır. Halk edebiyatı, bu süreçte önemli bir rol oynar. Folklorik anlatılar; milli bilinç oluşturmak, milli kimlik inşa etmek ve kaybolmakta olan folklorik değerleri modern bireylere aktarmak için kullanılabilir (Güneş, 2020: 101). Bu anlatılar, gerçeğe veya geçmişe doğrudan bağlı olmayabilir; modern çağda yeniden yorumlanmış veya tamamen yeni yaratılmış olabilir. Ancak, etkileyciliklerini korur ve toplum bireylerini geleneksel anlatılar kadar hatta bazen daha fazla etkileyebilir. Bir toplumun değerleri, inançları ve kültürel kodları sözlü anlatılarına doğrudan yansır. Sözlü kültür ürünleri, toplumsal değişim ve gelişim süreçlerinden etkilenir ve bu süreçleri yansıtır. Ancak bu değişim ve gelişim içerisinde, kalıplaşmış ve evrensel bazı unsurlar da bulunur. Arketip veya klişe olarak adlandırılan bu değişmeyen yapılar, insanlığın ortak

deneyimlerini ve kültürel belleğini temsil eder. Geleneklerin aktarılmasında önemli bir rol oynayan edebi metinler, tekrarlama ve canlandırma yoluyla geleneği canlı tutar. Dönemler ve insanlar değişse de yaşanan deneyimler ortak bir kültürel mirası oluşturur ve bu miras, sözlü anlatılar aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Ortak yaşam alanları ve kültürel sınırlar, bu ortak mirasın izlerini taşır ve bir milletin kültürel kimliğini şekillendirir. Sözlü anlatılar, toplumsal değerlerin ve kültürel kimliğin korunması ve aktarılması açısından önemli bir işlev görür.

Bu çalışma, sözlü edebiyat kaynaklarında yer alan "yaşlı" imgesini klişe ve stereotip bağlamında ele almayı amaçlamaktadır. Yaşlılık, her toplumda farklı kültürel kodlarla algılanan ve yorumlanan evrensel bir deneyimdir. Sözlü edebiyat ürünleri, bu kültürel kodları ve toplumsal algıları yansıtan önemli kaynaklardır. Çalışmada sözlü anlatılardan halk hikâyeleri ve destan türleri örneklem olarak seçilerek yaşlılığa dair kullanılan imgeler, klişeler ve stereotipler ve bu imgelerin kültürel ve toplumsal bağlamdaki anlamları analiz edilmektedir. Çalışmanın amacı, yaşlılığın sözlü edebiyatta nasıl temsil edildiğini ve bu temsillerin toplumsal algılar üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Ayrıca yaşlılığa dair olumlu ve olumsuz stereotiplerin nasıl oluştuğu ve bu stereotiplerin yaşlı bireyler üzerindeki etkileri de araştırılmaktadır. Çalışma, sözlü bellekte var olan yaşlılık konusundaki kültürel ve toplumsal algıların daha iyi anlaşılmasına ve yaşlı bireylere yönelik daha kapsayıcı ve saygılı bir dilin geliştirilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

1. Destan Metinlerinde Yer Alan Yaşlılık İmgesi

Destanlar; bir toplumun kültürel değerlerini, tarihini ve dünya görüşünü yansıtan önemli edebi eserlerdir. Bu eserlerde yaşlı karakterler genellikle bilgelik, deneyim ve manevi rehberlik gibi özellikleriyle ön plana çıkar. Ancak, bu temsiller kimi zaman klişelere ve stereotiplere de dönüşebilir. Bu bölümde Oğuz Kağan, Cengiz Han, Gilgamiş, Manas, Battalname, Saltuknâme ve Köroğlu destanlarından hareketle yaşlı imgesini klişe, stereotip, imge ve arketipsel bağlamda incelenmesi esas alınmaktadır.

Destanlar; sözlü gelenekten yazılı kültüre aktarılan ve bir milletin veya topluluğun tarihini, kültürünü ve değerlerini yansıtan önemli edebi eserlerdir (Kurtlu ve Koçak, 2015: 1). Bu eserlerde kahramanlık, aşk, savaş, ihanet gibi evrensel temaların yanı sıra toplumsal roller ve kimlikler de ele alınır. Yaşlılık, destanlarda sıklıkla işlenen temalardan biridir ve yaşlı karakterler genellikle bilge olmaları ve geleneklerin taşıyıcısı olma özellikleri ile tasvir edilir. Bu yaklaşım var olan temsillerin klişelere ve stereotiplere dönüşme ihtimalini de güçlendirmektedir. Çalışmanın bu bölümünde örnek destan metinlerinden hareketle anlatılarda yer alan yaşlı karakterleri incelenerek yaşlılık imgesinin anlatı türlerinde nasıl ele alındığı; kullanılan klişe, stereotiplerin ve imgelerin hangi arketiplere karşılık geldiği hususu değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Destanlarda bilge kişi, genellikle toplumda önemli bir yere sahip olağanüstü yetenekleri ve üstün insani özellikleri olan olumlu bir karakter olarak karşımıza çıkar. Akıl danışılan bu bilge tip, insan zihninde idealize edilmiş bir kalıba sahiptir. Toplumunun huzuru için çabalayan, yol gösteren ve sorunlara çözüm bulan bu bilge kişiler

genellikle aksakallı ve yaşlı olarak tasvir edilir. Bu yaklaşım, kahramanların deneyim ve bilgelik birikimlerine de işaret etmektedir. Destanlarda farklı kimliklerle karşımıza çıkabilen bu bilge tipler ortak görevler üstlenebilir. Campbell'ın (2010, s. 89) da belirttiği gibi, kahramana ihtiyaç duyduğu tılsımları ve öğütleri veren bilge kişi, bir büyücü, keşiş, çoban veya demirci olabilir.

Oğuz Kağan Destanı

Türk kültüründe ak sakallı kişiler, bilgelikleri, deneyimleri ve yol göstericilikleriyle kutsal bir konuma sahiptir. Manevi güçleri ve önsezileri kuvvetli olarak kabul edilen bu kişiler, zor zamanlarda akıl danışılan ve yardım beklenen kişi konumundadır. Anlatılarda, beyaz ve mavi renklerin kutsiyetle ilişkilendirilmesi, aksakallı kişilerin bu renklerle özdeşleştirilmesine yol açmıştır. Türk kültüründe saç ve sakal yalnızca fiziksel özellikler olmanın ötesinde derin sembolik anlamlar taşır. Özellikle eski Türk inanç sisteminde saç ve sakal uzunluğu kişinin toplumsal statüsü ve yaşına göre farklılık gösteren önemli bir sembol olarak tasvir edilmektedir. 8. yüzyılda, toplumun en üst kademesinde yer alanlar ve yaşlılar için saç ve sakal uzatmak bir ayrıcalık ve saygınlık göstergesiyken alt tabakalarda bulunanların hem saçlarının hem de sakallarının traşlı olması yaklaşımı esas alınmıştır (Esin, 2004: 180). Bu uygulama, toplumsal hiyerarşiyi ve statü farklılıklarını yansıtmının işlevsel boyutunu da aktarmaktadır. Saç ve sakalın beyazlaması yani ak sakal ve ak pürçek, eski Türklere bilgelik ve deneyimin sembolü olarak kabul edilir ve büyük saygı uyandırmaktadır. Beyaz saç ve sakal, kişinin uzun yaşamı boyunca edindiği bilgi birikimini ve tecrübeyi temsil etmektedir. Örneğin

Oğuz Kağan'ın danışmanı Uluğ Türk, "uluk" sıfatıyla atalara ve kutsal varlıklara atfedilen saygınlığı temsil eder. Benzer şekilde, Yakut şaman inancındaki ilk şaman Aan Arkıl Oyun (İrkıl/İrkıl Ata/İrkıl Hoca), Oğuz destanlarında ve Reşideddin'in Oğuzname'sinde Türk töre ve âyinlerinin kurucusu olarak anılmaktadır (Beydilli, 2005:14).

Oğuz Kağan Destanı'nda atalar kültürünün mitik bir temsilcisi olan Oğuz Kağan, genç yaşlardan itibaren liderlik yaparak yaşlılık dönemine ulaşmış bilge bir hükümdar olarak tasvir edilir. Destanda bilge kişi tipolojisinin önemli bir örneği olan Oğuz Kağan, iktidarını kabul eden ve ona bağlılık gösteren diğer beylerle birlikte hüküm sürer.

Oğuz Kağan Destanı, adını aldığı kahramanın hayatı ve başarıları etrafında şekillenen önemli bir eski Türk destanıdır. Destan, Oğuz Kağan'ın savaşçı, cesur, birleştirici, dostluğa ve törelere bağlı gözü pek bir lider olarak tasvir edildiği olağanüstü olaylarla dolu hayatını anlatır. Oğuz Kağan, ailesini kurma ve tüm dünyaya hükmetme amacını gerçekleştirmeye çalışırken Uluğ Türk'ün de yardımıyla büyük zaferler kazanır. Destanın sonunda sayısız savaştan ve fetihlerden sonra Oğuz Kağan oğullarını toplayarak onlara öğütler verir ve kurduğu imparatorluğu onlara miras bırakır. Doğuştan sahip olduğu olağanüstü özellikler ve kendine olan güveni, Oğuz kabilelerinin güvenini kazanmasını sağlar. Oğuz kabilelerinin Oğuz Kağan'ın gök ve yerin kutsal kızlarıyla evliliğinden doğduğu anlatısı, onun kutsal bir var oluşa sahip olduğunu gösteren özellikler arasındadır (Çelikten, 2022: 30; Kurtlu ve Koçak, 2015:1). Destanda yaşlılık tipolojisi açısından önemli bir diğer karakter olan Uluğ Türk,

olay örgüsünün gelişiminde önemli bir rol oynar. Oğuz Kağan'ın danışmanı ve veziri konumundaki Uluğ Türük, stratejik kararların alınmasında etkilidir. Yaşlılık özellikleri sadece fiziksel görünümüyle değil aynı zamanda manevi birikimiyle de vurgulanır. Ak saçlı ve aksakallı bilge kişi tipolojisinin önemli bir temsilcisi olan Uluğ Türük, Oğuz Kağan'ın karar alma süreçlerinde bir denge unsuru olarak işlev görür. Bu durum, destanda bilgeliğin ve deneyimin önemini vurgular.

Cengiz Han Destanı

Cengiz Han Destanı'nda türeyişin başlatıcısı olarak mitik bir alperen ata figürü yer alır. Cengiz Han'ın doğumu, destanda mucizevi bir olay olarak anlatılır. Doğumun bozkurt ve kurt aracılığıyla gerçekleşmesi, Tanrı vergisi özel güçlerin etkisiyle olduğu inancını doğurmuş ve Moğollar arasında Cengiz Han'a kutsal bir nitelik kazandırmıştır (Roux, 2011:54).

Gılgamış Destanı

Gılgamış Destanı'nda ölümsüzlük sırrına vakıf olan Utnapiştım karakteri, Türk kültüründeki Hızır figürüyle benzerlikler taşır. Destanda, arkadaşı Engidu'nun ölümünün ardından ölümsüzlüğü arayan Gılgamış, nehirlerin ağzında yaşayan ve ölümsüzlüğe erişmiş atası Utnapiştım'i bulmak için bir yolculuğa çıkar. Gılgamış'ın amacı, insanı ölümden koruyacak hayat otu hakkında bilgi edinmektir.

Arkaik dönemlere ait olan ve yaratılışın başlatıcısı konumundaki bu atalar, soy ağacından hiçbir zaman çıkarılmaz. Ancak soy geleneği içindeki "önceki atalar", sonraki kuşakların gelmesiyle zamanla unutulmaya yüz tutar. Atalar kültürünün

yaşatılması, atanın torunları tarafından hatırlanmasına bağlıdır. Bu açıdan atalara dair inanç ve uygulamaların devamlılığı için hatırlama eylemi büyük önem taşır. Ataların ölümsüzlüğü, torunlarının hafızasında yaşatılmalarıyla sağlanır. Gılgamış'ın Utnapiştim'i araması, ölümsüzlüğe ulaşmanın yolunu aramakla kalmayıp aynı zamanda atalar kültüne duyulan saygıyı ve onların bilgeliğinden yararlanma isteğini de simgeler (Assman, 2015: 20). Arkaik dönemlere ait olan ve yaratılışın başlatıcısı konumundaki bu atalar, soy ağacından hiçbir zaman çıkarılmazlar. Ancak soy geleneği içindeki "önceki atalar", sonraki kuşakların gelmesiyle zamanla unutulmaya yüz tutar. Atalar kültürünün yaşatılması, atanın torunları tarafından hatırlanmasına bağlıdır. Bu açıdan atalara dair inanç ve uygulamaların devamlılığı için hatırlama eylemi büyük önem taşır. Ataların ölümsüzlüğü, torunlarının hafızasında yaşatılmalarıyla sağlanır. Bu durum, yaşlılık ve ölümsüzlük kavramlarının mitolojik ve kültürel bağlamda nasıl ele alındığını göstermesi açısından önemlidir.

Manas Destanı

Manas Destanı'nda kahramanların doğumu, atalarının yaşlılık dönemine denk gelir. Bu durum, çocuk sahibi olma isteğinin Tanrı'ya atfedildiği tanrı merkezli bir anlayışı yansıtır. Kırgız Türklerinin milli destanı olan Manas'ta, 80 yaşındaki kahraman Karaca, yaşlılığı nedeniyle devletin başına geçmek istemez ancak bilgeliği sembolize ettiği için halkın ısrarıyla tahta geçirilir. Destanda isim verme geleneği de yaşlılar tarafından sürdürülür. Manas'ın oğlu ve torununa isim verilemediğinde, görünmezden gelen aksakallı bir ihtiyar olan Aykoca, çocuklara isim verir. Bu durum, Dede Korkut geleneğiyle

benzerlik gösterir. Aykoca, astronomik bir isim olmasının yanı sıra İslam inancındaki Hızır figürünü de çağrıştırır. Manas Destanı'nda Ak Koca, çocuğa isim verdikten sonra masallardaki dervişler ve pirlere gibi ortadan kaybolur. Bu figürlerin ortak özelliği, görevlerini tamamladıktan sonra kaybolmalarıdır. Manas'ın şeceresi Hz. Peygamber'den başlayarak Karahan, Oğuz Han ve Alança Han ile devam ettirilirken "Kökötöy'ün Aşısı" bölümünde Oğuz Han, Manas'ın atası olarak gösterilir (Çeribaş, 2012: 75-77).

Manas Destanı'nda Manas'ın annesi, alplık özelliklerini taşıyan önemli bir yaşlı kadın kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Manas'ın esir düşmesi üzerine gösterdiği kararlılık ve mücadeleci tavır, zorluklar karşısında yılmazlığını ve fedakârlığını ortaya koymaktadır. Oğlunun yaralarını sarmak ve onu esaretten kurtarmak için savaş aletlerini kuşanarak savaşa katılması, onun güçlü ve cesur bir karakter olduğunu gösterir. Savaş esnasında uzun saçlarını toplaması ve erkek kıyafetleri giymesi, toplumsal cinsiyet rollerini aşan bir tavır sergilediğini ve gerektiğinde "erillik" olarak kodlanan özellikleri de benimseyebildiğini göstermektedir. Bu durum, destansı anlatılarda kadın kahramanların çok yönlü ve dinamik karakterler olarak tasvir edildiğine işaret etmektedir (İnan, 1992:43).

Manas Destanı'nda yaşlılık, bilgelik, deneyim ve manevi rehberlik gibi kavramlarla ilişkilendirilir. Karaca ve Aykoca gibi yaşlı karakterler, bilgelikleri ve deneyimleri sayesinde topluma yol gösterir. Bu durum, yaşlılığı bilgelikle özdeşleştiren yaygın bir klişeyi yansıtır. Ancak destanda yaşlı karakterlerin her zaman pasif ve güçsüz olmadığı da görülür. Karaca, yaşlı olmasına rağmen toplumun

liderliğini üstlenir. Bu, yaşlılığın zayıflık ve acizlikle eşdeğer olduğu stereotipine karşı çıkar. Baba Dikhan gibi doğaüstü güçlere sahip yaşlı karakterler ise yaşlılığın manevi bir gücü de barındırabileceğini gösterir. Destanda yaşlı karakterlerin genellikle öğüt veren, yol gösteren ve koruyucu rollerde olması, yaşlılığın toplumsal rolüne dair önemli ipuçları sunar. Bu roller, yaşlılara saygı duyma ve deneyimlerinden yararlanma gibi toplumsal değerleri yansıtabilir. Ancak, yaşlı karakterlerin her zaman olumlu ve idealize edilmiş bir şekilde tasvir edilmediğini de belirtmek gerekir. Örneğin, Karaca'nın yaşlılığı nedeniyle liderlikten çekilmek istemesi, yaşlılığın bazı sınırlamalar getirdiği düşüncesini de yansıtabilir. Türk halk anlatılarında yaşlılık temsillerine odaklanmak, yaşlılığın farklı bağlamlarda nasıl ele alındığını anlamak açısından önemli bir adım olacaktır.

Battalnâme

Battalnâme destanında, yaşlılık imgesi genellikle bilgelik, yardımseverlik ve doğaüstü güçlerle ilişkilendirilen Hızır ve İlyas peygamber gibi karakterler üzerinden temsil edilir. Hızır, Battal Gazi zehirlendiğinde ona ilacı yetiştiren, yol gösteren ve düşmanlarından koruyan bir figür olarak karşımıza çıkar. Kadın kılığına girerek veya ok ve dua gibi araçlarla yardım etmesi, onun şekil değiştiren ve doğaüstü güçlere sahip bir varlık olduğunu gösterir. İlyas Peygamber ise Battal Gazi'ye ölüleri diriltme ve düşmanlarını müslüman etme gücünü veren manevi bir kimlik olarak temsil edilir. Bu iki karakter, destanda klişe bir bilge yaşlı imajını yansıtır: Zor zamanlarda ortaya çıkan, doğaüstü güçlere sahip, yol gösteren ve koruyan, aksakallı ve

nur yüzlü bilge kişiler. Bu tasvirler, yaşlılığın deneyim, bilgelik ve manevi güçle özdeşleştirildiği toplumsal bir stereotipi de yansıtır. Hızır'ın ve İlyas Peygamber'in destandaki rolleri, yaşlıların toplumda yol gösterici, koruyucu ve bilgelik kaynağı olarak algılandığının bir göstergesidir (Köksal, 1984: 174-176). Ancak bu klişeleşmiş tasvirler, yaşlılığın çok boyutlu gerçekliğini ve bireysel farklılıklarını göz ardı edebilir.

Saltuknâme

Saltuknâme destanında Hızır karakteri, yaşlılık imgesinin klişe ve stereotipik özelliklerini barındıran bir bilge figürü olarak karşımıza çıkar. Hızır, kahraman Sarı Saltık'ın en zor anlarında, ölümle burun buruna geldiği tehlikeli durumlarda ortaya çıkarak ona yardım eder. Metinde verilen örneklerde Hızır'ın Sarı Saltık'ı yaralarından iyileştirdiği, zehirlenmekten kurtardığı, düşmanlarına karşı koruduğu ve hatta nehirleri aşmasını sağladığı anlatılır. Bu anlatılar, Hızır'ın doğaüstü güçlere sahip, koruyucu ve yol gösterici bir figür olarak tasvir edildiğini gösterir. Hızır'ın yeşil giysiler içinde, atlı veya yaya olarak aniden ortaya çıkışı, onun gizemli ve güçlü doğasını vurgular. Yaşlılık; bu tasvirlerde bilgelik, deneyim ve doğaüstü yeteneklerle ilişkilendirilir. Hızır'ın Sarı Saltık'a yardım etme şekilleri, onun sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda manevi olarak da yol gösterici bir rol üstlendiğini gösterir. Bu durum, yaşlılığın bilgelik ve deneyimle özdeşleştirildiği toplumsal bir stereotipi yansıtır. Hızır karakteri, destanda klişe bir bilge yaşlı figürünü temsil eder(Ocak, 1990: 194). Saltuknâme destanında Hızır karakteri, yaşlılık imgesinin klişe ve stereotipik özelliklerini

barındıran bir bilge figür olarak karşımıza çıkar. Sarı Saltık'ın en zor anlarında ortaya çıkan Hızır, ona yaralarının iyileşmesinde, zehirlenmekten kurtulmasında, düşmanlarına karşı korunmasında ve hatta nehirleri aşmasında yardımcı olur. Yeşil giysiler içinde atlı veya yaya olarak aniden ortaya çıkışı, onun gizemli ve güçlü doğasını vurgular. Bu tasvirlerde yaşlılık, bilgelik, deneyim ve doğaüstü yeteneklerle ilişkilendirilir. Hızır'ın Sarı Saltık'a hem fiziksel hem de manevi olarak yol gösterici bir rol üstlenmesi, yaşlılığın bilgelik ve deneyimle özdeşleştirildiği toplumsal bir stereotipi yansıtır. Sonuç olarak Hızır karakteri, destanda klişe bir bilge yaşlı figürünü temsil eder ve yaşlılığın genellikle doğaüstü güçler, bilgelik ve yardımseverlikle ilişkilendirildiği bir bakış açısını yansıtır.

Köroğlu Destanı

Köroğlu destanında yaşlılık imgesi; Hızır, kırklar ve Hz. Ali gibi karakterler üzerinden bilgelik, doğaüstü güçler ve yardımseverlikle ilişkilendirilen klişe bir biçimde temsil edilir. Bu karakterler, Köroğlu'nun doğumundan itibaren hayatının önemli anlarında ortaya çıkarak ona yol gösterir, korur ve yardımcı olur. Hızır ve kırklar, Köroğlu'nun babası Akanay'a rüyada oğlunun geleceğini müjdelere ve çocuğun adını verir. Akanay'ın yengesi Küleyim'e de destek olur ve Köroğlu'nu nasıl yakalayacağını öğretir. Türkmen varyantında ise Hızır, kırklar ve Hz. Ali, Köroğlu'nun kaçan tayını bulmasına yardım eder. Hz. Ali ayrıca çocuğu olmayacağını öğrenen Rövsen'e dua ederek onun adının insanların dilinden düşmemesini sağlar. Bu örnekler, yaşlılığın deneyim, bilgelik ve manevi güçle ilişkilendirildiği toplumsal bir stereotipi yansıtır. Hızır, kırklar ve Hz. Ali gibi yaşlı

karakterler, destanda olağanüstü yeteneklere sahip koruyucu ve yol gösterici figürler olarak tasvir edilir. Bu tasvirler, yaşlıların toplumda bilgelik kaynağı ve manevi rehber olarak algılandığının bir göstergesidir. Köroğlu'nun doğumunun olağanüstü bir şekilde gerçekleşmesi ve bu olayda yaşlı bilge figürlerin rol alması, destanlarda sıkça rastlanan bir klişedir. Bu durum, yaşlılığın doğaüstü güçler ve kutsal bilgiyle ilişkilendirildiği bir inanış sistemini yansıtır (Karadavut, 2018: 871).

Halk anlatılarında özellikle Köroğlu Destanı'nda, nine figürü çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bir grup nine, yaşları ve deneyimleri nedeniyle saygı duyulan bilge kişiler olarak tasvir edilir ve kahramanlara zorluklar karşısında yardımcı olur. Ancak Köroğlu Destanı'nda ak saçlı yaşlı tipler her zaman olumlu bir şekilde resmedilmez. Bazı nine karakterleri, kurnazlıkları ve hileleriyle öne çıkan, kişisel çıkarları doğrultusunda hareket eden ve çevrelerine zarar verebilecek güçte olan kişiler olarak betimlenir. Bu tür nine tipler, masallardaki cadı ve kocakarı figürleriyle benzerlik gösterir. Bu durum, halk anlatılarında yaşlı kadın karakterlerin çok yönlü ve karmaşık bir şekilde ele alındığını göstermektedir. Yaşlılık, hem bilgelik ve deneyimin kaynağı olarak saygı görürken hem de kurnazlık ve tehlikeyle ilişkilendirilebilmektedir.

2. Halk Hikâyelerinde Yer Alan Yaşlılık İmgesi

Türk destanları ve halk hikâyelerinde, olayların merkezinde başkahraman yer alsa da yaşlı yardımcı karakterler de hikâyenin akışında önemli rollere sahiptir. Bu yaşlı yardımcıları, genellikle kutsal kişiler olarak tasvir edilir ve Hz. Peygamber, din büyükleri ve

Hızır gibi figürlerle temsil edilir. Destanlarda ve halk hikâyelerinde farklı yaşlı yardımcı karakterlerin tercih edilmesi, anlatının özelliklerine bağlıdır. Bu karakterlerin seçimi ve hikâyeye ne sıklıkla müdahale ettikleri, başkahramanın toplumsal statüsü ve toplumun dini inanışları gibi faktörlerden etkilenmektedir (Çelikten, 2021: 110). Halk hikâyelerinde yaşlılık; genellikle ak sakallı ihtiyar, derviş, pir, eren ve Hızır gibi tiplerle temsil edilir ve bu tipler, belirli fonksiyonlar etrafında şekillenen klişeleşmiş bir imgeye sahiptir. Doğumu sağlama, ad verme, âşık olmayı sağlama, yardımcı olma ve gelecekte haber verme gibi fonksiyonlar; yaşlılığın bilgelik, deneyim, manevi güç ve doğaüstü yeteneklerle ilişkilendirildiği stereotipi ortaya koyar. Bu tipler, çoğunlukla ani bir şekilde ortaya çıkarak kahramanın yolculuğunda önemli roller üstlenir ve genellikle gizemli bir şekilde ortadan kaybolur.

Halk anlatılarında kahramanlara yol gösteren ve yardımcı olan yaşlı figürler genellikle pir, derviş ve Hızır gibi kutsal kişiler olarak tasvir edilir. Halk hikâyelerinde, genellikle göl veya ağaç kenarlarında ortaya çıkan bu karakterler, doğayla güçlü bir bağa sahiptir ve toprak, ağaç, su gibi elementlerle iletişim kurarak koruyucu iyelerden destek alır. Çocuk sahibi olmak isteyenler de bu yaşlı ve bilge kişilere başvurarak yardım talep ederler. Pir, derviş ve Hızır gibi figürler, toplumda saygı gören, akıl danışılan ve düşüncelerine itibar edilen bilge kişiler olarak kabul edilir. Anlatılarda, kahramanların karşılaştıkları zorlukları aşmalarına yardımcı olmak için dualarına icabet eder (Jung, 2009:109).

Âşıklık geleneğinde pirlere, sadece manevi rehberlik yapmakla

kalmaz aynı zamanda âşık veya ozanların fiziksel dünyadan uhrevi dünyaya geçişini de sağlarlar. Âşıkların mesleki dereceleri ve rütbeleri de yine pirlar tarafından belirlenir. Bu durum, pirların âşıklık geleneğindeki merkezi rolünü ve manevi otoritesini vurgular (Köprülü, 1962: 12).

Âşık Garip Hikâyesi

TebriZ'in zenginlerinden Hoca Maksud'un oğlu Garip, babasının ölümünden sonra mirasını çarçur eder ve borç batağına düşer. Çalıştığı hiçbir işte başarılı olamayan Garip, sonunda âşıklık yoluna yönelir ve rüyasında gördüğü Şahsenem'e âşık olur. Şahsenem de aynı gece rüyasında Garip'i görür ve ona âşık olur. Bu hikâyede yaşlılık, doğrudan ele alınmasa da Hoca Maksud karakteri üzerinden yaşlılığa dair bazı çıkarımlar yapmak mümkündür. Hikâyenin başlangıcında ölüm döşeginde olan Hoca Maksud, oğluna öğütler vererek onu TebriZ'in ileri gelenlerine emanet eder. Bu durum, yaşlılığın bilgelik ve tecrübe ile ilişkilendirilen klişesini yansıtır. Yaşlı bireyler, genellikle yaşam deneyimleri ve birikimleri nedeniyle bilge ve yol gösterici olarak algılanır. Ancak hikâyede Hoca Maksud'un karakteri ve yaşlılığı daha derinlemesine ele alınmaz. Oğlunun hayatındaki rolü, mirası emanet etmekle sınırlıdır. Bu yaklaşım yaşlı karakterlerin hikâyelerde genellikle klişe ve stereotipik bir şekilde ele alındığını ve bireyselliklerinin ve deneyimlerinin yeterince derinlemesine incelenmediğini göstermektedir. Hikâyenin odağı Garip'in aşk macerası olduğundan Hoca Maksud gibi yaşlı karakterler daha çok hikâyenin ilerleyişine hizmet eden yardımcı figürler olarak kalmaktadır.

Garip, rüyasında gördüğü Şahsenem'i bulmak için annesi ve kız kardeşiyle Tiflis'e gider. Orada Şahsenem'le karşılaşır ve birbirlerine âşık olur. Şahsenem'in babası, Garip'ten yüklü bir başlık parası ister. Garip, parayı toplamak için gurbete çıkar ve bu sırada Şahsenem'e âşık olan Şah Veled ile karşılaşır. Şah Veled, Garip'in öldüğüne dair yalan söyler ve Garip'in annesi Zühre'nin gözleri kör olur. Şahsenem ise bu yalana inanmaz ve Garip'i bulur. Garip, Şahsenem'in kına gecesine katılır, gerçekleri açıklar ve sonunda Şahsenem ile evlenir. Kız kardeşini de Şah Veled ile evlendirir (Türkmen, 2018: 140-221). Bu hikâyede, Zühre karakteri üzerinden yaşlılığa ve anneliğe dair bazı klişe ve stereotipler görülebilir. Oğluna duyduğu derin sevgi ve özlemlerle, onun ölüm haberine inanarak gözlerini kaybeden Zühre, fedakâr ve kırılğan bir anne figürü olarak tasvir edilir. Bu, yaşlılığın ve anneliğin sıklıkla çaresizlik ve bağımlılık gibi stereotiplerle ilişkilendirildiği bir anlayışı yansıtır. Zühre'nin kör olması, onun hem fiziksel hem de duygusal olarak kırılğanlığını vurgular. Hikâyede, Zühre'nin bireysel özellikleri ve deneyimleri derinlemesine ele alınmaz. Onun varlığı, daha çok Garip'in aşk macerasının dramatik bir unsuru olarak kullanılır.

Ercişli Emrah ve Selvihan Hikâyesi

İsfahan Şahı'nın kırk âşığı, Gence'de Kara Vezir'e misafir olur ve atışma için rakip arar. Âşık Ahmet saraya davet edilir, ancak kırk âşığın yeteneğini görünce ailesiyle Erciş'e göç eder. Oğlu Emrah, babasının katıldığı bir âşık toplantısında sazın tellerini koparır ve babası tarafından cezalandırılır. Üzülen Emrah dua eder ve rüyasında bir pirden üç kadeh içer. Pir, Emrah'a ve Selvi Han'a birbirlerinin

yüzünü gösterir. Emrah bayılır ve babası onu saziyla uyandırır. Emrah, yaşadıklarını anlatır ve babasıyla atışır. Miroğlu Ahmet Bey, Emrah'ı evlat edinir. Selvi Han da Emrah'ı rüyasında görür ve bayılır. Nazlı adlı bir kişi, iki âşığı gizlice buluşturur. Bu sırada Şah Abbas, Van Kalesi'ni kuşatır ancak fethedemez ve "Şahlar Bağı" adında bir bahçe kurar. Bu hikâyede Âşık Ahmet, deneyimli ve bilge bir yaşlı figürü olarak öne çıkar. Kırk âşığın gücünü fark edip onlarla atışmaktan kaçınması, onun tecrübesini ve sağduyusunu yansıtır. Oğlunun yeteneğini fark etmesi ve sonunda onun üstünlüğünü kabul etmesi de yaşlılığın bilgelik ve alçakgönüllülükle ilişkilendirildiği bir klişeyi temsil eder. Ancak hikâyede Âşık Ahmet'in karakteri ve yaşlılığı daha derinlemesine ele alınmaz. Onun varlığı, daha çok Emrah'ın hikâyesinin gelişimine hizmet eden bir araç olarak kullanılır.

Erciş'te iki asker tarafından kaçırılan Selvi Han ve Nazlı'yı aramak için Emrah yola çıkar. Şah Abbas, sorumluları cezalandırır ve Yakup Han'ı yanına alarak İsfahan'a döner. Şah Abbas, Selvi Han ile evlenmek ister, ancak Selvi Han diktiği bir bağın üzüm vermesi şartıyla evlenmeyi kabul eder. Yıllar sonra düğün haberini alan Emrah, Yakup Han'dan yardım ister. Yakup Han, Emrah'ı koruması altına alır ve Şah Abbas'ı, Selvi Han'ın amcasının kızı olduğuna inandırır. Emrah, Hak aşığı olduğunu kanıtlar ve Şah Abbas, Selvi Han ve Emrah'ı Erciş'e gönderir. Ancak, Selvi Han'ın kardeşleri, evliliğe karşı çıkar ve Selvi Han'ı Kara Vezir'in oğluyla evlendirmek ister. Emrah, Selvi Han'ı bulur, fakat Kara Vezir tarafından yakalanır. Emrah'ın babası, Şah Abbas'a başvurur. Yakup Han, Emrah'ı kurtarır ve Kara Vezir'i öldürür. Sonunda Emrah, Selvi Han ve Selâtin Peri ile evlenir (Bali,

1973: 91-187). Bu hikâyede Yakup Han, bilge ve yardımsever bir yaşlı figürü olarak öne çıkar. Emrah'a yol göstermesi, onu koruması altına alması ve Şah Abbas'ı kandırması, onun zekâsını ve deneyimini vurgular. Yakup Han'ın Emrah'ı kurtarması ve Kara Vezir'i öldürmesi de yaşlılığın güç ve kudretle ilişkilendirildiği bir klişeyi temsil eder. Ancak hikâyede Yakup Han'ın karakteri ve yaşlılığı daha derinlemesine ele alınmaz. Onun varlığı daha çok Emrah'ın hikâyesinin gelişimine hizmet eden bir araç olarak kullanılır.

Tahir İle Zühre Hikâyesi

Tahir ile Zühre hikâyesi, çocuk özlemi çeken bir Padişah ve vezirin, dervişin yardımıyla çocuk sahibi olmalarını ve çocuklarının trajik aşkını anlatır. Çarşıda dervişe para veren padişah ve vezir, daha sonra bahçede başka bir dervişten elma yerler ve çocukları olur: Zühre ve Tahir.

Birlikte büyüyen ve birbirlerine âşık olan çocuklar, Padişah'ın eşinin büyüyle ayrılır. Tahir zindana atılır, dervişin yardımıyla kaçar ve Zühre'ye ulaşır. Padişah tarafından suya bırakılan Tahir, yine Zühre'ye ulaşır ve sonunda idam edilir. Zühre ve âşık köle de ölür, üçü yan yana gömülür. Mezarlarından çıkan gül ve diken, aşkın ve ayrılığın sembolü olur (Türkmen, 2015: 237). Hikâye, yaşlılık imgelerini klişeleştirilmiş bir biçimde kullanır. Dervişler, bilgelik, doğaüstü güçler ve yardımseverlikle özdeşleştirilir. Çocuk sahibi olamayan Padişah ve vezire yardım etmeleri, Tahir'in zindandan kaçışını sağlamaları, yaşlı bireylerin hikâyedeki toplumsal işlevini gösterir. Bu durum, yaşlı karakterlerin genellikle bilge ve yol gösterici olarak tasvir edildiği klişesini pekiştirir.

Kerem ile Aslı Hikâyesi

Kerem ile Aslı hikâyesi, farklı din ve kültüre sahip iki ailenin çocukları olan Kerem ve Aslı'nın aşkını konu alır. Her iki aile de çocuk sahibi olamamaktadır. Bir pirin verdiği elma sayesinde çocukları olur. Doğumdan önce aileler, çocuklarını evlendirmeye karar verir. Kerem ve Aslı büyüyüp nişanlanır. Ancak Aslı'nın annesi evliliğe karşı çıkar ve ailesiyle birlikte kaçar. Kerem, Aslı'nın peşinden gider ve çeşitli olaylar yaşar. Hızır'ın yardımıyla Erzurum'da Aslı'yı bulur ama Aslı tekrar kaçar. Kerem, Kayseri'ye kadar Aslı'yı takip eder ve çeşitli olağanüstü yetenekler sergiler. Kayseri'de Aslı'yı İslam dinine davet eder, ancak Aslı kabul etmeyince Tanrı'ya dua eder ve Aslı ona âşık olur.

Kerem, hırsızlıkla suçlanır ve idam cezasına çarptırılır. Hâk aşığı olduğunu kanıtlayan Kerem, Aslı'ya kavuşur. Ancak gerdek gecesi Aslı'nın giydiği sihirli elbise nedeniyle zorluk yaşarlar. Kerem'in duasıyla elbisedeki düğmeler açılır ve iki sevgili kavuşurlar (Duymaz, 2001: 255-295). Hikâyede yaşlılık imgesi, pir karakteri üzerinden ele alınır. Pir, hikâyenin başında çocuk özlemi çeken ailelere elma vererek çocuk sahibi olmalarını sağlar. Bu durum, yaşlı karakterlerin hikâyelerde genellikle bilgelik, doğaüstü güçler ve yardımseverlikle ilişkilendirilen klişesini yansıtır. Pir karakteri, olayların akışını etkileyen önemli bir figür olmasına rağmen, hikâyede yüzeysel olarak ele alınır.

Kirman Şah Hikâyesi

Çocuğu olmayan Hurşit Şah, veziriyle gurbete çıkar ve bir

dervişle karşılaşır. Derviş, onlara eşleriyle paylaşımları için iki elma verir ve doğacak çocuklara kendisi gelmeden isim vermemelerini tembihler. Hurşit Şah'ın bir oğlu olur ve adı Kirmanşah konulur. Kirmanşah, eğitimini tamamladıktan sonra Yemen Padişahı'nın kızıyla dövüşmeye gider. Ailesinin karşı çıkmasına rağmen dervişin araya girmesiyle izin alır. Yemen Sultanı'nı yener ve Sultan'ın kızı Mahperi ile sevgili olur. Kirmanşah rüyasında pirden bade içer ve Mahperi'ye duyduğu aşk artar. Herat'ta Mahperi de aynı pirden bade içer. Kirmanşah, ailesinden izin alarak yola çıkar ve amcasını ziyaret eder. Köroğlu'nun koçaklarında Koca Arap'la karşılaşır ve onu yener. Koca Arap, Kirmanşah'ı evlat edinir. Kirmanşah, Koca Arap'tan Kara Kaytaş atını alır ve Herat'a doğru yola çıkar. Yolda pirin yardımıyla engelleri aşar ve Herat'ta Mahperi'yi kaçıran devi yener. Hain amcaoğulları, devin nişanesi ve Kara Kaytaş'ı çalarak kaçar. At, Kirmanşah'ın yanına geri döner. Kirmanşah ve Mahperi, Tiflis'e giderler. Mahperi, süt aramaya çıktığında Kirmanşah'ı bulamaz. Kirmanşah, babasının bahçıvanları tarafından bulunur ve tedavi edilir. Mahperi, ırmağa atlayarak intihar etmek ister ancak kurtulur ve bir hazine bulur. Koca Arap, Kara Kaytaş'ı perişan halde görünce Herat Şahı'nın üzerine yürür. Hain kardeşleri bulur ve Tiflis'e getirir. Kirmanşah ve Mahperi bulunur. Mahperi, bulduğu hazineyle bir saray yaptırır. Koca Arap, hainleri öldürür ve Mahperi'nin babasına haber gönderir. Düğün yapılır ve Kirmanşah ile Mahperi evlenirler (Alptekin, 2015:181-183). Hikâyede derviş ve pir karakterleri, yaşlılık imgesini temsil eder. Derviş, hikâyenin başında Hurşit Şah ve vezirine yol gösterir ve çocuk sahibi olmalarını sağlar. Pir ise,

Kirmanşah ve Mahperi'nin aşkını körükler ve onlara yardım eder. Bu karakterler, yaşlılığa atfedilen bilgelik, doğaüstü güçler ve yardımseverlik gibi klişeleri yansıtır.

Leyla İle Mecnun Hikâyesi

Leyla ile Mecnun hikâyesi aşkın yanı sıra toplumsal normlar, aile ve birey arasındaki çatışmalar gibi temaları da ele alır. Bu bağlamda hikayedeki yaşlı karakterler, özellikle Mecnun'un babası, "bilge arketip" üzerinden incelenebilir. Bilge arketip, bilgi, deneyim ve akılcılığı temsil eder ve genellikle kahramanın yolculuğunda rehberlik eden, öğütler veren bir figür olarak karşımıza çıkar (Jung, 2009: 91). Mecnun'un babası da oğlunun yaşadığı aşkın getirdiği zorluklar karşısında ona destek olmaya onu "iyileştirmeye" çalışır. Ancak bu çabalar, Mecnun'un aşkıyla çelişir ve onu daha da yalnızlaştırır.

Hikâyede Mecnun'un babası, onu eve döndürmek onu Leyla'dan vazgeçirmek ve onu "normal" bir hayata döndürmek için çeşitli yollar dener. Onu Kâbe'ye götürerek dini bir çözüm arar, annesi ise evlilik yoluyla kahramanı topluma kazandırmaya çalışır. Bu girişimler, yaşlı karakterlerin toplumsal normlara ve beklentilere bağlılığını gösterirken aynı zamanda Mecnun'un bireyselliğini ve duygularını göz ardı eder. Mecnun'un babası, oğlunun aşkını bir hastalık olarak görür ve onu iyileştirmeye çalışır. Bu yaklaşım, aşkın toplumsal normlar dışında kalan bir duygu olarak algılandığını ve bastırılması gerektiğini gösterir.

Mecnun'un sevdalanma ve kaybetme sürecinde dağ ile

konusması ise babayla olan ilişkisinin sembolik bir yansıması olarak yorumlanabilir (Campbell, 2010: 144). Dağ, eril gücü ve otoriteyi temsil eder ve Mecnun'un dağla iletişimi, babasının onayını ve desteğini arama çabası olarak okunabilir. Ancak dağın yankılanan sesi, Mecnun'un yalnızlığını ve babasıyla gerçek bir iletişim kuramadığını vurgular.

Leyla ile Mecnun hikâyesindeki yaşlı karakterler, bilge arketipinin klişeleşmiş bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Yaşlılık; bilgelik ve deneyimle özdeşleştirilirken aynı zamanda değişime direnç, toplumsal normlara bağlılık ve bireysel farklılıklara duyarsızlık gibi özelliklerle de ilişkilendirilir. Bu durum, yaşlılığın çok boyutlu ve karmaşık yapısını basitleştirir ve yaşlı karakterleri tek boyutlu figürlere indirger (Alptekin, 2009: 284-285).

Sonuç olarak Leyla ile Mecnun hikâyesi, aşkın toplumsal normlarla çatışmasını ele alırken yaşlılık, aile ve birey arasındaki ilişkileri de sorgular. Hikâyedeki yaşlı karakterler, bilge arketipinin hem olumlu hem de olumsuz yönlerini yansıtır ve yaşlılığın toplumsal algısına dair önemli ipuçları sunar. Bu karakterlerin klişeleşmiş özellikleri, hikâyenin kültürel ve tarihsel bağlamı içinde değerlendirilmeli ve yaşlılığın çok yönlü yapısının anlaşılması için daha kapsamlı bir bakış açısı benimsenmelidir.

Şah İsmail Hikâyesi

Şah İsmail hikâyesindeki derviş karakteri yaşlılık imgesi, klişe ve stereotip bağlamında incelenebilir. Hikâyede derviş; bilge, yol gösterici ve doğaüstü güçlere sahip bir figür olarak tasvir edilir.

Aksakallı, gezgin ve gizemli bir derviş imgesi, yaşlılıkla ilişkilendirilen bilgelik ve deneyim klişesini yansıtır. Dervişin hükümdara çocuk sahibi olmasını sağlayacak bir elma vermesi ve çocuğun adını koyması, yaşlılığa atfedilen doğaüstü güçler stereotipini pekiştirir. Bu durum, yaşlılığın mistik ve kutsal bir boyutla ilişkilendirildiği kültürel kodları yansıtır. Ancak derviş karakteri, yaşlılığın karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtmaktan uzaktır. Hikâyedeki derviş, yaşlılık hakkındaki basitleştirilmiş ve klişeleşmiş bir imge sunar. Bu durum, yaşlı bireylerin bireysel farklılıklarını ve deneyimlerini göz ardı eden bir bakış açısını yansıtabilir. Yaşlılığın gerçekçi ve çok yönlü bir şekilde temsil edilmesi, yaşlı bireylere yönelik olumlu tutumların gelişmesi ve yaşlılığın toplumsal algısının olumlu yönde değişmesi için önemlidir (Alptekin, 2009: 200).

Sonuç

Sözlü anlatılarda yaşlılık imgesi olumlu ve olumsuz olmak üzere iki ayrı bağlamda incelenebilir. Olumlu roller arasında soyu temsil etme, bilgelik, ad verme, yol gösterme, rehberlik, dayanışmayı güçlendirme, birlikteliği sağlama, koruyuculuk ve mülkiyet sahipliği gibi özellikler anlatılarda belirgin olarak karşılaşılan klişelerdir.

Halk hikâyelerinde yaşlılık imgesi, klişeler ve stereotiplerle şekillendirilir. Yaşlı karakterler (derviş, pir, erenler) genellikle doğaüstü güçlere sahip, bilge ve yardımsever figürler olarak tasvir edilir. Yaşlı kişiler; çocuksuz kahramanlara çocuk sahibi olma, bebeklere isim verme, kişileri birbirlerine âşık etme ve kişilere yolculuklarında rehberlik etme gibi konularda etkili olur. Hızır gibi dini yardımcıları; kahramanlara yolculuklarında eşlik eder, dualarına

cevap verir ve engelleri aşmalarına yardım eder. Çocuksuz hükümdarlar ve vezirler, kılık değiştirerek çıktıkları yolculuklarda dervişlerle karşılaşır. Dervişler, kimliklerini ve amaçlarını bilerek onlara yardım eder, şartlar koşar veya çocuk sahibi olmalarını sağlayacak bir elma verir.

İslamiyet öncesi dönemde "gök" ve "ak" gibi sıfatlarla nitelendirilen bilge kişiler, İslamiyet'in kabulünden sonra pir, Hızır ve derviş gibi yeni formlara bürünmüşlerdir. İncelenen anlatılarda, bu kahramanlar genellikle yardımcı figürler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğu olmayan padişah ve beyler, Hızır, pir veya derviş gibi kişilerin aracılığıyla çocuk sahibi olurken Tanrı tarafından kutlu doğan yiğitlere isim verme görevi de yine bu figürler tarafından yerine getirilir. Bu durum, söz konusu karakterlerin anlatılarda hem manevi hem de toplumsal açıdan önemli bir rol oynadıklarını göstermektedir.

Destanlarda yaşlılık genellikle idealize edilmiş bir biçimde sunulmaktadır. Yaşlı karakterler, çoğunlukla bilge, deneyimli ve yol gösterici olarak tasvir edilir. Bu idealize edilmiş tasvir, bazı klişeleri de beraberinde getirir. Bilge Ak Sakallı klişesi, Oğuz Kağan, Manas ve Köroğlu gibi destanlarda sıkça karşımıza çıkmaktadır. Uzun, beyaz sakal; bilgeliğin ve deneyimin sembolü olarak kullanılır. Yaşlı karakterler, genç kahramanlara akıl hocalığı yapar, yol gösterir ve önemli kararlar almalarında yardımcı olur. Dindar ve manevi Lider klişesi Battalnâme ve Saltuknâme gibi İslami etkiler taşıyan destanlarda, yaşlı karakterler genellikle dindar ve manevi liderler olarak tasvir edilir. Toplumun dini ve ahlaki değerlerini korurlar,

gençlere öğütler verir ve dualarıyla toplumu korur. Halk hikâyelerinde yaşlılık destanlarda olduğu gibi idealize edilmiş bir biçimde sunulmaktadır. Yaşlı karakterler, çoğunlukla bilge, deneyimli ve yol gösterici olarak tasvir edilmektedir. Bilge Ak Sakallı/Bilge Ana/Nine klişesi, birçok halk hikâyesinde karşımıza çıkmaktadır. Yaşlı karakterler, genç kahramanlara rehberlik edip yol göstermektedir, kahramanların önemli kararlar almalarına yardımcı olmaktadır. Kerem ile Aslı hikâyesinde, Kerem'e yol gösteren yaşlı bir dervıştır. Manevi ve Uhrevi Lider klişesi, bazı hikâyelerde, yaşlı karakterler uhrevi özellikleri ön planda olarak tasvir edilmektedir. Bu kahramanlar, toplumun dini ve ahlaki değerlerini korurlar, gençlere öğütler verir ve dualarıyla toplumu korur. Tahir ile Zühre'de, âşıkların imdadına yetişen dervişler bu role örnek olabilir.

Klişeleştirilmiş tasvirlerin yanı sıra yaşlılık imgesi destanlarda bazı stereotiplere de konu olabilir. Zayıf ve Pasif stereotipi, yaşlılığın fiziksel güçsüzlükle ve toplumsal hayattan çekilmeyle eşleştirilmesi yaygın bir stereotiptir. Oysa Köroğlu destanındaki gibi yaşlı karakterler de aktif, güçlü ve mücadeleci olabilmektedir. Değişime Direnen stereotipinde yaşlı bireyler değişime direnen, yeni fikirlere kapalı ve geçmişe bağlı olarak tasvir edilebilir. Bu da yaşlılığın gelişime engel olarak görüldüğü bir stereotiptir. Bazı hikâyelerde, yaşlı karakterler âşıkların kavuşmasını engelleyen, tutucu ve anlayışsız bir kahraman stereotipi olarak tasvir edilebilir. Tahir ile Zühre hikâyesinde, Zühre'nin babası bu stereotipe örnek teşkil edebilir.

Destanlarda ve halk hikâyelerinde ortak imgeler ve arketipler

aracılığıyla yaşlılık kavramı tasnif edilmektedir. Anlatılarda, bilgelik, deneyim ve yaşlılığın sembolü olarak kullanılan aksakal önemli bir imgedir. Güç, otorite ve desteğin sembolü olan asa imgesi özellikle Oğuz Kağan gibi lider figürlerinde sıkça görülmektedir. Bilge Yaşlı Arketipi, Gılgamış destanındaki Utnapiştim gibi yol gösterici, akıl hocası ve manevi rehber rolündeki yaşlı karakterler, bilge yaşlı arketipinin örnekleri arasındadır. Halk hikâyelerinde, “aksakal, elma, derviş, rüya” yaşlılıkla ilişkilendirilen temel sembolik imgeler olarak değerlendirilebilir.

Kaynaklar

- Aça, M. (2022). Geleneksel Ekolojik Bilgiye Bir Folklor Araştırma Projesinin Penceresinden Bakmak: Tespitler, Sorunlar Ve Öneriler. (Ed. Mehmet Ali Yolcu), Kaz Dağları ve Geleneksel Ekolojik Bilgi, 1-24. Paradigma Akademi.
- Aktulum, K. (2013). *Folklor ve Metinlerarasılık*. Çizgi Kitabevi.
- Alptekin, A. B. (2002). *Halk hikâyeleri, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, 2. Cilt, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Assman, J. (2015). *Kültürel bellek eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. (A. Tekin,Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bali, M. (1973). Erciş'li Emrah ile Selvi Han hikâyesi varyantların tespiti ve halk hikâyeciliği bakımından önemi. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Bourse, M.(2009). *Mezliğe Övgü*. (çev. Işık Ergüden) . Ayrıntı Yayınları.
- Bedin, C (2023). Moena Türkleri ve Geleneksel Türk İmgesi: Bir Folklorun (Yeniden) İcadı Meselesi. *Milli Folklor* .186-198.

- Beydili, C. (2005). *Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük*. (E. Ercan, Çev.). Yurt Kitap Yayınları.
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal psikoloji sözlüğü (kavramlar, yaklaşımlar)*. Bağlam Yayıncılık.
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, Çev. Sabri Gürses, 2. bs., Kabalıcı Yayınevi.
- Çelikten, H. (2021). Destandan Halk Hikâyesine Geçişte Değişen Kutsalla İrtibatlı Yardımcı Kahraman Tercihi. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 107-121.
- Çeribaş, M. (2012). *Kırgız Türklerinde Manasçılık Geleneği ve Manasçılar*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Duymaz, A. (2001). *Kerem ile Aslı hikâyesi üzerinde mukayeseli bir araştırma*. İKültür Bakanlığı Yayınları.
- Duymaz, A. (2014). Köroğlu'nun 'Epik Mekân': Çamlıbel. İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,
- Ergin, M. (2003). Orhun Âbideleri. Hisar Kültür Gönüllüleri. Ergin, M. (2018). Dede Korkut Kitabı 1-2. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erkul, A. (2002). Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri. *Türkler Ansiklopedisi*, 3, 58-66.
- Fuzûli. (2008). *Leylâ vü Mecnûn*. (Haz. Hüseyin Ayan) Dergâh Yayınları.
- Güneş, M.(2020). Kızılırmak ve Karakoyun Efsaneleri Bağlamında Kültürün Yeniden Üretiminde Halk Anlatılarının İşlevselliği. *Millî Folklor*. 100-109.
- İnan, A. (1992). *Makaleler ve incelemeler (II. Cilt)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi .
- Jung, C.G. (2009). *Dört Arketip* . (Z. A. Yılmaz, Çev.). Metis Yayınları.

- Kaçar, F. (2022). Anaakım Türk komedi sinemasında stereotip olgusu “Mahsun Kırmızıgül’ün filmlerinde stereotip ve klişelerin analizi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 685-698.
- Kalınkara, V. (Ed.). (2004). *Yaşlılık: Disiplinler Arası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler*. Odak Yayınları.
- Karadavut, Z.(2018). Köroğlu Destanında Hz. Ali, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, .c. I, 871-882.
- Koçak, A. & Terkan, B. (2010). *Medya ve Yaşlılar: Yaşlıların Medya İzleme Davranışları ve Motivasyonları*. Çizgi Kitabevi.
- Köprülü, F. (1962). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, DİB Yay.
- Köksal, H. (1984), *Battalnamelerde Tip ve Motif Yapısı*, Ankara
- Miller, W.(2020). Yaratıcılığın Yaşlanma ve Sağlık Üzerindeki Etkisi, 1970-2010. *Oxford Üniversitesi*. c.4, 643.
- Merdin, A. Ö. (2024). *Geleneksel Kültürde Yaşlı ve Yaşlılık: Kırşehir Örneği*. Arı Sanat Yayınevi.
- Ocak, A. Y. (1990). Kültür tarihi kaynağı olarak Menâkıbnâmeler (metodolojik bir yaklaşım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Roux, J.-P. (2011). Eski Türk mitolojisi. (M. Y. Sağlam, Çev.). Ankara: Bilge su Yayıncılık.
- Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanmak Yaşlanmanın Sosyolojisi*, Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Şah İsmail Hikâyesi (1979) Bozkurt Matbaası. İstanbul.
- Şahin, C. (2021). Yaşlılıkla ilgili temel kavramlar. *Yaşlılık psikolojisi bütüncül yaklaşım* içinde, 1-30. Ankara: Pegem Akademi.
- Türkmen, F. (2015). *Tahir ile Zühre (İnceleme-Metin)*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Türkmen, F. (2018). *Âşık Garip hikâyesi (İnceleme-Metin)*. Akçağ Yayınları.

Ulağlı, S. (2018). *Öteki”nin Bilimine Giriş: İmgebilim*. Motto Yayınları.

Yakut, E. (2002). Eski Türklerde Hukuk. *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(3), 401-426.

Yıldız Altın, K. (2021). Türk kültüründe atalar kültü. Ankara: Gazi Kitabevi

Zijderveld, A. C. (2010). *Klişelerin Diktatörlüğü*, Çev. Kadir CANATAN. İstanbul: Açılım Kitap.